

Muistio voimassaolevien velvoitteiden lakkaamisesta

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto on 28.6.2019 pyytänyt hakijana toimivan Lapin ELY:n kalatalouspalvelujen näkemystä seuraavasta kysymyksestä asiassa PSAVI/932/2017:

”9) Esitys siitä, milloin voimassaolevat velvoitteet lakkaisivat olemasta voimassa”

Tässä muistiossa käsitellään niitä juridisia kysymyksiä, jotka liittyvät em. kysymykseen.

Hakemuksen perusteista velvoitteiden voimassaolon kannalta

Hakijan hakemuksen mukaan luvanhaltijoiden velvollisuutena *on suunnitella ja toteuttaa* kustannuksellaan Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten yhteyteen tarkoituksenmukainen ja toimiva kalatie sekä alasvaellusreitti ohjausmenetelmineen. Voimalaitosten luvanhaltijoiden tulee *ylisiirtää* tukitoimenpiteenä vuosittain yhteensä vähintään 2300 lohta sekä 200 meritaimenta Kemijoen vesistöalueen poikastuotantoalueille. Toimenpiteitä nahkiaisen ylisiirtovelvoitteen vaikuttavuuden selvittämiseksi ja parantamiseksi tulee lisätä.

Kemijoen suualueelle ja sen läheiselle merialueelle sekä sisävesialueelle kohdistuvat *istutusvelvoitteet* tulee asettaa siten, että ne tukevat vaelluskalojen kotiuttamista Kemijoen vesistöön sekä vastaavat nykyistä paremmin sitä osaa aiheutuneesta vahingosta, jota ei voida Kemijoen rakennetuilla jokiosuuksilla muilla toimin kompensoida. Luvanhaltijan tulee laatia *yksityiskohtainen kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma* ja tarkkailla kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuutta sekä ylisiirtojen ja istutusten tuloksellisuutta, luonnonpoikastuotantoa ja toimenpiteiden vaikutusta kalastukseen.

Muuttuneet lupaehdot tulee määrätä *tarkistettavaksi* 10 vuoden kuluttua nyt annettavan päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Tarkistamisen yhteydessä arvioidaan ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus ja tehtyjen selvitysten tulokset, sekä annetaan tarvittavat määräykset jatkotoimenpiteistä.

Hakijan hakemuksen mukaan Kemijoen vahinkoarvion kompensoimiseen tarvittavat velvoitetoimenpiteet toteutetaan kokonaisuutena, jossa monipuolisuutta ja joustavuutta lisäämällä pyritään nykyistä luonnonmukaisempaan velvoitehoitoon muuttuvissa ympäristöoloissa. Velvoitehoito ehdotetaan toimeenpantavaksi vaiheittain. Ensivaiheen toimet edistävät merkittävästi vaelluskalalajien monimuotoisuuden suojelua, luonnonkierron palauttamista Ounasjoelle ja osittain myös Ylä-Kemijoelle sekä lohen ja vaellussiian kalastusmahdollisuuksia ja meritaimenen suojelua Kemijoen vaikutusalueella. Toisessa vaiheessa ratkaistaan lupaehdot vaellusyhteyden palauttamiseksi myös Rovaniemen ja Kemijärven välisillä voimalaitoksilla. Arvioinnissa hyödynnetään tietoa, joka kertyy ensimmäisen vaiheen aikana Kemijoen alaosan ja Ounasjoen vaelluskalakantojen hoito- ja palauttamistoimista.

Kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuus ja kalojen hakeutuminen niihin riippuvat olennaisesti voimalaitosten juoksutuskäytännöistä. Kun kalateiden ja alasvaellusreittien rakentaminen tulevat voimayhtiöiden vastuulle, suuntaa se rakentamista kustannustehokkaimpien ratkaisujen valintaan

ja voimalaitosten käyttöä kalateiden ja alasvaellusreittien toiminnan optimoimiseen. Optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla ja ylläpitotoimilla, joista voimayhtiöiden tulee myös itse vastata. Kalateiden toiminnan optimointi edellyttää vuosia kestävästä pitkäjänteistä koe- ja kehittämistoimintaa. Voimayhtiöiden vastuuta kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisesta, ylläpidosta ja säädöstä puoltaa myös se, että vesi- ja maa-alueet niiden rakentamis- ja vaikutusalueella kuuluvat voimayhtiöiden omistamiin tiloihin ja kalatiet tulevat voimalaitosrakenteisiin.

Kalateiden rakentamisen myötä on perusteltua luopua nykyisen istutusvelvoitteen mukaisesta jaottelusta sisävesivelvoitteeseen ja merialueelle kohdistuvaan velvoitteeseen. Hakija katsoo kuitenkin, ettei jokisuun velvoiteistutuksista voida kokonaan luopua tilanteessa, jossa suuri osa Kemijoen poikastuotantoaluetta on myös jatkossa rakennettu tai voimalaitospatojen yläpuolella. Vielä senkin jälkeen, kun Ounasjoen vesistö tuottaa merkittävän määrän luonnonpoikasia, jää huomattava määrä vaelluspoikastuotannosta kokonaan kompensoimatta, vaikka merialueen istutukset jatkuvat. Yhdistämällä rakennusvirtaamien nostojen yhteydessä määrätty kalatalousmaksut kalatalousvelvoitteisiin voidaan velvoitehoitoa tarkastella kokonaisuutena ja kohdentaa resurssia aiempaa tarkoituksenmukaisempiin toimenpiteisiin.

Uudet velvoitteet

Hakemukseen sisältyy yksityiskohtainen esitys uusiksi velvoitteiksi (kohta 4.2). Hakemuksen mukaan *velvoitteen muuttamispäätöksen tultua lainvoimaiseksi* voimalaitosten omistajan on viimeistään yhden vuoden kuluessa lainvoimaiseksi tulosta haettava vesilain tarkoittama *vesirakentamislupa* tässä päätöksessä määrättyille *kalateille* sekä lupa aloittaa rakentaminen ennen päätöksen lainvoimaiseksi tuloa (valmistelulupa) ja aloitettava myönnettävän rakentamisluvan perusteella ensimmäisen kalatien rakentaminen. Kaikkien kalateiden ja alasvaellusreittien tulee olla rakenteellisesti valmiina ja toiminnassa viimeistään kahden vuoden kuluttua vesirakentamisluvan myöntämisestä.

Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan velvoitteena on hakea rakentamislupa 9 vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.

Istutusvelvoitteiden osalta hakemuksessa todetaan, että ne tulee asettaa Kemijoen suualueelle ja sen läheiselle merialueelle sekä sisävesialueelle siten, että ne tukevat vaelluskalojen kotiuttamista Kemijoen vesistöön sekä vastaavat nykyistä paremmin sitä osaa aiheutuneesta vahingosta, jota ei voida Kemijoen rakennetuilla jokiosuuksilla muilla toimin kompensoida. Istutukset tulee tehdä kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla.

Lupaehtojen tarkistamisen osalta hakemuksessa todetaan, että tämän päätöksen mukaiset lupaehtot tulee määrätä tarkistettavaksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Luvanhaltijoiden tulee vuotta aikaisemmin saattaa asia uuteen käsittelyyn lupaehtojen tarkistamiseksi. Tällöin arvioidaan ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus vaelluskalojen luonnonpoikastuotantoon ja ovatko toimenpiteet edistäneet merkittävästi hakemuksessa esitettyjen tavoitteiden saavuttamista. Arvioinnin perusteella tehdään johtopäätökset tarvittavista jatkotoimenpiteistä. Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken vanhojen uomien vesittämisiksi tarvittavat määräykset. Lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä tulee määrätä velvoitehoidon toisesta vaiheesta, jossa saatujen kokemusten perusteella voidaan harkita mm. Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja

Valajaskosken voimalaitosten kalateihin liittyviä lupaehtoja sekä houkutusvirtaaman määrää ja kalateiden toiminnan tutkimiseen ja kehittämiseen määrättyä rahamäärää ja ylisiirto- ja istutusvelvoitteiden määrää kalateiden toimivuuden ja luonnonpoikastuotannon määrän perusteella sekä tarkkailuvelvoitteen lupaehtoja.

Uusien velvoitteiden voimaantulo ja vanhojen velvoitteiden lakkaaminen

Voimassa olevien velvoitteiden osalta hakemuksen mukaisen päätöksen antaminen tarkoittaa sitä, että uudet kalatalousvelvoitteet korvaavat lainvoimaiseksi tulonsa jälkeen aiemmat velvoitteet.

Hakemus lähtee siitä, että on myös toiminnanharjoittajien etu saada suunnitella osaa velvoitteista toteuttavista rakennelmista (kalatiet ja alasvaellusreitit). Tämän vuoksi hakija on esittänyt, että velvoitteen muuttamista koskevan päätöksen tultua lainvoimaiseksi voimalaitosten omistajan on viimeistään yhden vuoden kuluessa lainvoimaiseksi tulosta haettava vesilain tarkoittama vesirakentamislupa tässä päätöksessä määrätuille kalateille sekä lupa aloittaa rakentaminen ennen päätöksen lainvoimaiseksi tuloa (valmistelulupa) ja aloitettava myönnettävän rakentamisluvan perusteella ensimmäisen kalatien rakentaminen. Kaikkien päätöksessä tarkoitettujen kalateiden ja alasvaellusreittien tulee olla rakenteellisesti valmiina ja toiminnassa viimeistään kahden vuoden kuluttua vesirakentamisluvan myöntämisestä.

Hakijan käsityksen mukaan nyt annettavassa päätöksessä annettavat uudet velvoitteet siis korvaavat voimassa olevat velvoitteet sen jälkeen, kun uusia kalatalousvelvoitteita koskeva päätös on saavuttanut lainvoiman. Annettavassa päätöksessä määrätään olennaisilta osin kaikki kalatalousvelvoitteet. Velvoitteen toteuttamisen osalta kalatievelvoite ja alasvaellusreitit edellyttävät erikseen vesitalouslupaa rakentamiseen. Tässä on kuitenkin kysymys ensisijassa ns. teknisestä luvasta, joka ei vaikuta olennaisesti nyt määrättävään kalatalousvelvoitteeseen asialliselta osalta. Tämän vuoksi olemassa olevan kalatalousvelvoitteen voimassaolon lakkaaminen tulee kytkeä uuden velvoitteen määräämistä koskevan päätöksen lainvoimaiseksi tuloon varsinkin, kun uusi kalatalousvelvoite sisältää merkittäviä muitakin toimenpiteitä kuin kalatiet.

Johtopäätökset

Hakijan käsityksen mukaan olemassa olevat kalatalousvelvoitteet lakkaavat olemasta voimassa, kun uudesta kalatalousvelvoitteesta on nyt esitetyn hakemuksen nojalla annettu lainvoimainen päätös. Lupa- tai muutoksenhakuviranomaisen asiana on harkita, tarvitaanko jonkinlainen lyhyehkö siirtymäaika velvoitteen muuhun toteuttamiseen kuin kalateihin ja alasvaellusreitteihin. Näiden osalta hakijan hakemus sisältää jo siirtymäaikaa vastaavan järjestelyn.

Rovaniemellä 27.9.2019

Matti Hepola
OTT, dos.